

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

Рогозянська Наталія Олегівна

спеціальність 231 Соціальна робота

РЕФЕРАТ

бакалаврської роботи
за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота»

**«СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ОСВІТНІХ
УСТАНОВАХ»**

Керівник: доцент кафедри
соціальної педагогіки та
соціальної роботи, канд. пед. наук
Ісаченко Вікторія Павлівна

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ОСВІТНІХ УСТАНОВАХ.....	3
1.1. Основні підходи до дослідження соціалізації молоді з інвалідністю в освітніх установах.....	7
1.2. Сутність та специфіка інтеграції та соціалізації молоді з інвалідністю в освітніх установах.....	14
1.3. Соціальний супровід соціалізації молоді з інвалідністю в освітніх установах як форма комплексної соціальної допомоги	23
Розділ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ОСВІТНІХ УСТАНОВАХ.....	35
2.1. Аналіз діяльності Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів» на факультеті соціальної та психологічної освіти... ..	35
2.2. Діагностика проблеми соціалізації молоді з інвалідністю в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.....	40
2.3. Соціальний проект спрямований на успішну соціалізації молоді з інвалідністю «Без обмежень».....	47
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність проблеми дослідження. Згідно з відомостями Організації об'єднаних націй, в світі налічується близько 650 мільйонів людей з інвалідністю, що становить приблизно 10% основної частини населення. Станом на 01 січня 2020 року, в Україні 2,7 млн. осіб мають інвалідність, у тому числі 222,3 тис. осіб з I групою інвалідності, 900,8 тис. осіб з II групою інвалідності, 1416,0 тис. осіб з III групою інвалідності та 163,9 тис. дітей з інвалідністю [11]. Значна частина з цього числа знаходиться в працездатному віці. Така ситуація в поєднанні з соціально-демографічними труднощами, такими, як високий рівень смертності і низький рівень народжуваності, призводить до підвищення показників фінансово-економічного навантаження на працездатне населення України.

В такій ситуації найбільш актуальним стає підвищення освітнього потенціалу молоді з інвалідністю з метою подальшої трудової зайнятості. При цьому одним з потужних соціалізуючих засобів є процес навчання в закладі вищої освіти, так як крім здобуття спеціальності студент з інвалідністю отримує можливість спілкування з однолітками, а, отже, і можливість збагачення свого соціального, комунікативного досвіду, що сприяє активному включенню даної категорії в систему соціальних відносин.

Але тут виникає протиріччя. З одного боку, у вітчизняній практиці поширена досить велика кількість заходів, спрямованих на сприяння соціалізацій та адаптації молоді з інвалідністю як до інституту освіти в цілому, так і до умов вищих навчальних закладів. Спостерігається досить позитивна динаміка, щодо навчання студентів з інвалідністю в закладах вищої освіти, але, як було зазначено, велика частина молоді з інвалідністю залишає вищі навчальні заклади в процесі навчання. У деяких з них створені відносно сприятливі умови. Однак, вони не враховують всіх потреб студентів, які мають інвалідність, а проведені заходи з сприяння соціалізації та адаптації до умов закладу освіти носять не комплексний характер. У поєднанні зі специфікою обмеження життєдіяльності, особливостями

соціального статусу ця проблема набуває досить істотного значення і впливає на успішність соціального функціонування індивіда. Низька самооцінка, відсутність стимулів до самореалізації в існуючих галузях життєдіяльності, пасивна життєва позиція молоді з інвалідністю зумовлені, з одного боку, особливими потребами і залежністю цієї категорії від мікросередовища (родичів, друзів), а з іншого боку, ставленням до людей з інвалідністю як до особливої частини суспільства, що відрізняється за статусними характеристиками в негативну сторону, проявами соціальної ізоляції та стигматизації.

Сьогодні важко переоцінити значення тієї ролі, яку відіграє в освіті процес соціальної інтеграції осіб з інвалідністю. Основне завдання освіти – розвиток і формування багатогранної особистості, готової до органічної реалізації в сучасному соціумі. Завдяки утворенню формуються світогляд і цілі, розвивається здатність людини адаптуватися в суспільстві, що важливо для студентів з інвалідністю та осіб з інвалідністю. І тому виникає необхідність адаптації системи вищої освіти до потреб і життєвих цілей інвалідів шляхом розширення доступності вищої освіти для таких осіб. І тут ми бачимо актуальним наступне питання – необхідно в закладі вищої освіти створити такі умови, які могли б враховувати можливості студентів з інвалідністю.

Аналіз спеціальної літератури та публікацій в цілому дає можливість стверджувати, що специфіка соціалізації студентів з інвалідністю в умовах освітнього середовища закладу освіти вивчена недостатньо. Внаслідок цього виникає потреба в аналізі особливостей соціалізації студентів з інвалідністю в освітньому середовищі вищого навчального закладу та визначенні умов, що впливають на ефективність цього процесу.

Мета – на основі теоретичного та емпіричного дослідження здійснити аналіз соціалізації молоді з інвалідністю в освітніх установах.

Відповідно до поставленої мети нашого дослідження вирішуються наступні **завдання**:

- систематизувати матеріал про сучасні підходи, сутність та специфіку вирішення проблеми соціалізації студентів з інвалідністю;
- розкрити процес соціального супроводу соціалізації молоді з інвалідністю в освітніх установах як форму комплексної соціальної допомоги;
- провести діагностику проблеми соціалізації молоді з інвалідністю на базі Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів» факультету соціальної та психологічної освіти;
- розробити соціальний проект спрямований на успішну соціалізації молоді з інвалідністю «Без обмежень».

Об'єкт дослідження – соціалізація молоді з інвалідністю.

Предмет дослідження – соціальний супровід процесу соціалізації студентів з інвалідністю.

На різних етапах дослідження були використані наступні **методи наукового дослідження**: теоретичний аналіз літературних джерел з проблеми дослідження; метод анкетування, метод тестування; методи загальнотеоретичного дослідження; методи збору первинного емпіричного матеріалу; методи обробки первинного емпіричного матеріалу.

Експериментальна база дослідження науково-практичний Центр соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів» факультету соціальної та психологічної освіти в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. На факультеті у 2019 році створено 3 інклюзивні групи, а у 2020 р. ще 2 інклюзивні групи. Вибірка респондентів склала 23 студенти I-VI курсів.

Практична значимість дослідження полягає в практичному застосуванні соціального проекту спрямованого на успішну соціалізації молоді з інвалідністю «Без обмежень», яка навчається на факультеті соціальної та психологічної освіти в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Апробація результатів дослідження відбувалася шляхом **публікації наукових тез та виступів** на Всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах: «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» (Умань, 15 жовтня 2020 р.), «Актуальні проблеми соціальної роботи, педагогіки та психології в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку» (Умань, 25 листопада 2020 р.), «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» (Умань, 25 березня 2021 р.), «Дистанційне навчання у закладі вищої освіти в умовах пандемії: виклики сучасності» (Умань, 30 березня 2021 р.), регіональних науково-методичних та науково-практичних семінарах: «Інноваційний менеджмент в управлінні персоналом» (Умань, 8 жовтня 2020 р.), «Тренінгові технології у соціальній роботі» (Умань, 29 березня 2021 р.), «Громадські організації людей з інвалідністю крізь призму надання соціальних послуг» (Умань, 16 квітня 2021 р.).

Публікації автора за темою дослідження: основні положення та результати дослідження викладено у 2 тезах, які опубліковані у збірниках наукових праць за матеріалами конференцій та семінарів.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Робота викладена на 52 сторінках, додатки та 60 бібліографічних джерел.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження ми дійшли до наступних висновків:

1. Відповідно до першого завдання систематизовано матеріал про сучасні підходи, сутність та специфіку вирішення проблеми соціалізації студентів з інвалідністю.

Під соціалізацією розуміють процес послідовного входження індивіда в соціальне середовище, що супроводжується засвоєнням та відтворенням культури суспільства, внаслідок взаємодії людини зі стихійними та цілеспрямовано створюваними умовами життя на всіх її вікових етапах. Соціалізація молоді з обмеженими можливостями має свої особливості.

Аналіз літературних джерел та наукових досліджень свідчить, що потреба в отриманні вищої освіти для більшості осіб з інвалідністю залишається нереалізованою, та, як наслідок, отримати бажану професію інваліду важко без зовнішньої підтримки. Вирішення цього питання можливе за умов навчання особи з особливими потребами у звичайному закладі вищої освіти на принципах інклюзії.

Студент з інвалідністю – це, насамперед, людина, яка має обмежені можливості, зумовлені фізичними, психологічними, сенсорними і соціальними бар'єрами, що не дають їй змогу легко та повноцінно соціалізуватися й адаптуватися, жити повноцінним життям як інші члени суспільства.

З'ясовано, що, у процесі соціалізації молоді з інвалідністю в освітніх установах сучасна інклюзивна університетська освіта інвалідів стикається з великою кількістю невирішених проблем, що, в свою чергу, також гальмує інтеграцію інвалідів у соціум.

2. Відповідно до другого завдання проаналізовано процес соціального супроводу соціалізації молоді з інвалідністю в освітніх установах як форму комплексної соціальної допомоги.

На факультеті соціальної та психологічної освіти у 2019 році створено 3 інклюзивні групи, а у 2020 р. – 2 інклюзивні групи. Організація групи інклюзивного навчання, передбачається спільне навчання студентів, які мають функціональні обмеження, з іншими здобувачами вищої освіти. Така форма навчання сприяє успішній соціалізації молоді з інвалідністю в освітніх установах, але потребує певного соціального супроводу.

Соціальний супровід навчання студентів із особливими потребами в університеті здійснюється за такими напрямками: технічний, педагогічний, психологічний, соціально-педагогічний, професійно-адаптаційний.

Супровід розпочинається з моменту звернення студента з особливими потребами до університету й охоплює процеси підготовки до вступу, вступ та навчання у виші, передбачає підтримку зв'язків із випускниками. Усі

перелічені складові системи супроводу вступають у дію поступово і можуть діяти одночасно, доповнюючи одна одну.

Найпершою запорукою успішного навчання студентів із інвалідністю є педагогічний супровід навчання, що передбачає оптимізацію викладання навчального матеріалу студентам із інвалідністю у максимально сприйнятливій для них формі, впровадження сучасних педагогічних технологій навчання, забезпечення навчально-методичними матеріалами.

3. Відповідно до третього завдання проведено діагностику проблеми соціалізації молоді з інвалідністю на базі Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів» факультету соціальної та психологічної освіти.

На факультеті діє 5 інклюзивних академічних груп. Вибірка респондентів склала 23 студенти I-VI курсів.

Дослідження проводилося в 2 етапи:

- 1) вивчення проблем соціалізації студентів з інвалідністю;
- 2) вивчення емоційного стану студентів-інвалідів, включення в навчальний процес, спілкування з однокурсниками і однолітками в середовищі закладу освіти.

З метою виявлення труднощів, з якими стикаються студенти з інвалідністю, було проведено дослідження. В ході дослідження було встановлено, що у студентів з інвалідністю спостерігається емоційна нестійкість, занижена самооцінка; переважають «споживницькі» установки; спостерігається підвищена емоційна прив'язаність до батьків; студенти з інвалідністю мають проблеми в спілкуванні з однокурсниками і однолітками. Вони недостатньо швидко включаються в навчальний процес і дозвільної діяльності університету.

4. Відповідно до четвертого завдання розроблено соціальний проект спрямований на успішну соціалізації молоді з інвалідністю «Без обмежень».

Реалізації соціального проекту «Без обмежень» буде сприяти наступному:

– в процесі соціалізації студенти з інвалідністю активно взаємодіятимуть з освітнім середовищем закладу освіти і використовуватимуть його потенціал для власного розвитку;

– ефективним соціально-педагогічним засобом, що сприятиме успішній соціалізації та соціальній адаптації студентів з інвалідністю до освітнього середовища вищого навчального закладу стане соціально-психологічний супровід, за допомогою якого студенти з інвалідністю подолають відчуженість, опанують нові моделі поведінки та стратегією саморозвитку, активізують власні адаптивні ресурси.

– критеріями соціалізації студентів з інвалідністю до умов освітнього середовища вищого навчального закладу виступають: емоційний стан студентів (сприятливий, несприятливий); сформованість особистісних якостей студентів (навчальна мотивація, вміння самостійної роботи, комунікативні вміння, рефлексивні вміння).

– соціально-психологічний супровід студентів з інвалідністю в період їхньої соціалізації являє собою систему комплексної роботи кураторів академічних груп, заступника декана з виховної роботи, психолога та викладачів.